

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Olgy Puškinové a soudců JUDr. Petra Vojtka a JUDr. Marty Škárové v právní věci žalobce [REDACTED], soukromého podnikatele, bytem [REDACTED], zastoupeného JUDr. Josefem Provazníkem, advokátem se sídlem v Praze 5, Lidická 28, proti žalovaným 1) [REDACTED], soukromému podnikateli, bytem [REDACTED], a 2) [REDACTED], pokojské, bytem tamtéž, oběma zastoupeným JUDr. Alenou Novákovou, advokátkou se sídlem v Praze 1, Štěpánská 18, o 128.095,50 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu Praha - západ pod sp. zn. 9 C 1255/97, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 1. července 1998 č. j. 26 Co 78/98-33, takto:

I. Dovolání žalobce **se zamítá.**

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Okresní soud Praha - západ rozsudkem ze dne 18. 9. 1997 č. j. 9 C 1255/97-24 zamítl žalobu na zaplacení částky 128.095,50 Kč s příslušenstvím a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Rozhodl tak o nároku žalobce na vydání bezdůvodného obohacení ve výši odpovídající nájemnému z nebytových prostor, které vzniklo podle žaloby tím, že žalovaní v době od 1. 4. 1995 do 31. 5. 1997 užívali bez právního důvodu k bydlení nebytové prostory v domě čp. [REDACTED], jehož je žalobce vlastníkem. Soud vyšel ze zjištění, že žalobce se stal vlastníkem domu rozhodnutím Pozemkového úřadu Praha - západ z 8. 6. 1993. Nebytové prostory v domě užívali od 16. 4. 1990 žalovaní k bydlení na základě smlouvy o nájmu bytu, kterou téhož dne uzavřeli s tehdejším vlastníkem ZD [REDACTED]. Dále soud ze spisu

Okresního soudu Praha - západ sp. zn. 9 C 1650/94 zjistil, že předmětné prostory nemají charakter bytu, že smlouva o nájmu bytu je neplatná a že žalovaným byla uložena povinnost byt vyklidit do 1 roku od právní moci rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. 18 Co 434/95. Žalovaní v posuzovaném období uhradili žalobci částku 21.023,20 Kč představující nájemné z bytu a soud prvního stupně při neexistenci dohody o nájmu nebytových prostor mezi účastníky neshledal na straně žalovaných bezdůvodné obohacení. Požadavek žalobce, aby mu žalovaní doplatili to, co mohl obdržet od někoho jiného, komu by nebytové prostory pronajal k jejich skutečnému účelu, považoval soud za výkon práva v rozporu s dobrými mravy podle § 3 odst. 1 obč. zák.

K odvolání žalobce Krajský soud v Praze rozsudkem ze dne 1. 7. 1998 č. j. 26 Co 78/98-33 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a dovodil, že nárok žalobce je co do svého základu zcela po právu a není důvod, proč by jako nárok zákonný neměl být uspokojen. Není rozhodující, zda žalovaní užívali část domu žalobce v dobré víře či nikoliv, neboť odpovědnost podle § 451 obč. zák. má objektivní povahu; uplatnění nároku přitom není podle odvolacího soudu v rozporu s dobrými mravy podle § 3 odst. 1 o.s.ř. Výše náhrady však musí být v souladu s tím, že žalovaní užívali nebytové prostory k bydlení. Názor žalobce, že mu náleží náhrada ve výši odpovídající nájemnému z nebytových prostor, tedy bez ohledu na účel, k jakému byla část nemovitosti užívána, již zasahuje do odpovědnosti za škodu v podobě ušlého zisku podle § 442 obč. zák.; žalobce však splnění obecných podmínek odpovědnosti žalovaných za škodu podle § 420 obč. zák. netvrdil ani neprokazoval. Odvolací soud dospěl k závěru, že výši náhrady je třeba ztotožnit s nájemným za byt, které by žalovaní byli povinni platit podle platné nájemní smlouvy, přičemž bylo prokázáno, že v předmětném období tomu odpovídající částku žalovaní žalobci zaplatili. O návrhu žalobce na připsuštění dovolání odvolací soud nerozhodl.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 238 odst. 1 písm. a/ a § 239 odst. 2 o.s.ř. Podle jeho názoru jde o rozhodnutí po obsahové stránce měnící, neboť odvolací soud věc právně posoudil odlišným způsobem. Za otázku zásadního právního významu, která dosud nebyla judikaturou řešena, považuje dovolatel otázku, zda pro výši nároku z bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním cizí věci bez právního důvodu je rozhodné, k jakému účelu či zda vůbec je taková věc povinným užívána. Žalobce namítá, že závěr odvolacího soudu o závislosti výše náhrady na účelu užívání cizí věci je v rozporu se zákonem, především s ustanovením § 458 odst. 1 obč. zák., z něž naopak vyplývá, že za peněžní ekvivalent výkonu je třeba považovat obecnou hodnotu užívání věci podle jejího charakteru a užitných vlastností, která představuje relativně stálou charakteristiku dané věci. Hledisko způsobu užívání věci žalovanými nepovažuje dovolatel za rozhodující, neboť ani faktické neužívání věci by nemohlo vést k závěru o neexistenci bezdůvodného obohacení. Navrhl, aby rozsudky obou soudů byly zrušeny a věc vrácena k dalšímu řízení soudu prvního stupně.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, osobou oprávněnou - účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Dovolání je přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže trpí vadami uvedenými v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř. Dovolání je též přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř.), nebo jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 238 odst. 1 písm. b/ o.s.ř.).

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř. je založena na rozdílnosti (nesouhlasnosti) rozsudku odvolacího soudu s rozsudkem soudu prvního stupně. O nesouhlasná rozhodnutí jde tehdy, jestliže okolnosti významné pro rozhodnutí věci byly posouzeny oběma soudy rozdílně, takže práva a povinnosti stanovené účastníkům jsou podle závěrů těchto rozsudků odlišné. Odlišností nelze ovšem rozumět rozdílné právní posouzení, pokud nemělo vliv na obsah práv a povinností účastníků, ale jen takový závěr, který rozdílně konstituuje nebo deklaruje práva a povinnosti v právních vztazích účastníků.

V posuzovaném případě je vymezení práv a povinností účastníků v rozhodnutích obou soudů shodné, neboť soud prvního stupně i odvolací soud žalobu zamítly; rozdílné právní posouzení nároku žalobce za takové situace neznamená odlišnost ve smyslu § 238 odst. 1 písm. a/ o.s.ř. a přípustnost dovolání podle tohoto ustanovení nezakládá.

Podle § 239 odst. 1 o.s.ř. dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Podle § 239 odst. 2 o.s.ř. nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku, je dovolání přípustné, jestliže odvolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

V dané věci - kromě důvodů podle § 237 odst. 1 o.s.ř. - lze přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu posuzovat toliko podle § 239 odst. 2 o.s.ř. vzhledem k tomu, že nejde o případ přípustnosti podle § 238 odst. 1 písm. b/ ani podle § 239 odst. 1 o.s.ř. a žalobce včas (tj. ještě před vyhlášením rozsudku odvolacího soudu) navrhl vyslovení přípustnosti dovolání a také dovolání z důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř. podal. Předpokladem přípustnosti dovolání ve smyslu ustanovení § 239 odst. 2 o.s.ř. je závěr odvolacího soudu, že napadené rozhodnutí, popř. některá z právních otázek v něm řešených, jež jsou napadeny dovoláním, má po právní stránce zásadní význam.

O rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu jde nejen tehdy, jestliže odvolací soud posuzoval právní otázku, která v projednávané věci měla pro rozhodnutí ve věci zásadní význam (tedy nejde o posouzení jen takové právní otázky, které pro rozhodnutí věci nebylo určující). Rozhodnutí odvolacího soudu musí současně mít po právní stránce zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec (mající obecný

dopad na případy obdobné povahy). Rozhodnutí odvolacího soudu má z tohoto pohledu zásadní význam zpravidla tehdy, jestliže řeší takovou právní otázku, která judikaturou vyšších soudů (tj. dovolacího soudu a odvolacích soudů) nebyla vyřešena nebo jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů dosud neustálil (vyšší soudy při svém rozhodování řeší takovou otázku rozdílně, takže nelze hovořit o ustálené judikatuře), nebo jestliže odvolací soud posoudil určitou právní otázku jinak, než je řešena v konstantní judikatuře vyšších soudů [rozhodnutí odvolacího soudu představuje v tomto směru odlišné ("nové") řešení této právní otázky].

Žalobce, který v odvolacím řízení navrhol připuštění dovolání, otázku zásadního právního významu blíže nespécifikoval a odvolací soud jeho návrhu nevyhověl, resp. o něm vůbec nerozhodl. Z hlediska právní otázky, jak ji žalobce vymezil v dovolání, zvažoval dovolací soud přípustnost dovolání podle § 239 odst. 2 o.s.ř. ve vztahu k závěru odvolacího soudu (pro jeho rozhodnutí určujícimu), že pro stanovení výše bezdůvodného obohacení vzniklého užíváním cizí věci bez právního důvodu je rozhodující, k jakému účelu obohacený cizí věc skutečně užíval, a nikoliv to, k jakému účelu měla věc správně sloužit a jakého prospěchu mohl vlastník věci dosáhnout, jestliže by ji pronajal jiné osobě v souladu s účelovým určením věci. Tato otázka byla sice již judikaturou vyšších soudů řešena (srovnej stanovisko Nejvyššího soudu SSR ze dne 22. 11. 1985 Cpj 48/85 publikované pod číslem 25 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1986) v obecné poloze, nikoliv však ve specifické situaci bezdůvodného obohacení vznikajícího užíváním nebytových prostor k bydlení. Proto dovolací soud dospěl k závěru, že z tohoto pohledu rozhodnutí odvolacího soudu má zásadní význam a dovolání žalobce je tedy podle § 239 odst. 2 o.s.ř. přípustné.

Nesprávné právní posouzení věci jako důvod dovolání podle § 241 odst. 3 písm. d/ o.s.ř. spočívá v tom, že odvolací soud aplikoval na zjištěný skutkový stav nesprávný právní předpis nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil.

Podle ustanovení § 451 odst. 1 obč. zák. kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení bezdůvodným obohacením je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

Ze skutkových zjištění obou soudů plyne, že žalovaní užívali nebytové prostory žalobce na základě smlouvy o nájmu bytu uzavřené s jeho právním předchůdcem. Tato smlouva byla později shledána neplatnou a žalovaným byla soudním rozhodnutím uložena povinnost nebytové prostory ve stanovené lhůtě vyklidit. Žalovaní v posuzovaném období prostory nadále užívali k bydlení a platili žalobci nájemné odpovídající nájmu bytu.

Podle § 458 odst. 1 obč. zák. musí být vydáno vše, co bylo nabyto bezdůvodným obohacením. Není-li to dobře možné, zejména proto, že obohacení záleželo ve výkonech, musí být poskytnuta peněžitá náhrada.

Plnění bez právního důvodu je jednou ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení, jejímž důsledkem je povinnost vydat vše, čeho bylo plněním bez právního důvodu

nabyto. Problémy s vydáním předmětu bezdůvodného obohacení zpravidla nenastávají v případech, kdy plnění bylo poskytnuto ve věcech či penězích, neboť způsob a rozsah plnění, které má být vráceno, je zřejmý. Jiná je situace tam, kde plnění mělo charakter nehmotný, takže je nelze vydat (ustanovení § 458 odst. 1 věta druhá obč. zák. příkladmo uvádí plnění v podobě výkonů). V případě užívání cizí nemovitosti bez platné nájemní smlouvy spočívá obohacení uživatele právě v tom, že vykonával právo nájmu k cizí věci. Uživatel přirozeně není schopen takto spotřebované plnění vrátit a proto podle posledně citovaného ustanovení je povinen nahradit bezdůvodné obohacení ve formě peněžité náhrady, která musí odpovídat peněžitému ocenění získaného obohacení.

Jestliže institut bezdůvodného obohacení směřuje k odčerpání prostředků od osoby, která je získala některou ze skutkových podstat uvedených v ustanovení § 451 a § 454 obč. zák., musí se výše náhrady odvozovat od prospěchu, jenž získal plněním bez právního důvodu účastník, který je povinen vydat vše (nikoliv více), co sám získal (§ 457 a § 458 odst. 1 obč. zák.). Spočívalo-li obohacení žalovaných v tom, že podle neplatné smlouvy užívali nebytové prostory žalobce k bydlení jako byt, je jejich prospěchem výkon práva bydlení; plnění, které jsou povinni vydat žalobci, proto musí vycházet z hodnoty nájemného z bytu.

Dovolateli je třeba přisvědčit, že na daný případ zčásti dopadá i ustálená judikatura založená na závěru, že bezdůvodným obohacením je ten prospěch, o nějž obohacený buď zvýšil svůj majetkový stav anebo o nějž se jeho majetkový stav nezmenšil, ač by se tak za běžných okolností stalo, to vše na úkor druhého účastníka neplatného právního úkonu. Posuzovaný skutkový základ použití této obecné právní úvahy nevylučuje a naopak musí vést k závěru, že prospěch žalovaných, který jim vyplynul z výkonu uvedeného práva podle neplatné smlouvy o nájmu bytu, nemůže být poměřován ztrátou druhého účastníka, jinými slovy není představován jakýmkoliv prospěchem, jehož žalobce mohl jako vlastník při nakládání s věcí teoreticky dosáhnout od jiné osoby, nebýt neplatné smlouvy.

Správný není názor dovolatele o tom, že faktický způsob užívání věci není rozhodující pro určení výše náhrady, k níž žalobce dospěl na základě úvahy, že vznik bezdůvodného obohacení není vyloučen ani případnou okolností, že obohacený věc ve skutečnosti neužívá. Tento závěr jednak není v souladu s výše uvedenou právní konstrukcí institutu bezdůvodného obohacení, jednak není pro řešení daného případu použitelný vzhledem k tomu, že neodpovídá skutkovým zjištěním obou soudů, z nichž naopak vyplývá, že žalovaní v nebytových prostorách skutečně v předmětné době bydleli a že jim tedy vznikl prospěch právě v podobě výkonu práva nájmu bytu..

Dospěl-li odvolací soud k závěru, že majetkovým vyjádřením prospěchu vzniklého žalovaným je peněžítá částka odpovídající jimi zaplaceným částkám nájemného podle neplatné smlouvy, vyřešil otázku zásadního právního významu správně. Správně též dovodil, že dovolatelem použitá právní konstrukce požadované výše bezdůvodného obohacení by spíše odpovídala ušlému zisku v rámci náhrady škody podle ustanovení § 442 odst. 1 obč. zák. a nikoliv rozsahu, v jakém má být vydáno bezdůvodné obohacení.

Z uvedeného je zřejmé, že z hlediska uplatněného dovolacího důvodu je rozsudek odvolacího soudu správný; Nejvyšší soud České republiky proto dovolání jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 1 část věty před středníkem o.s.ř.).

